

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова приймальної комісії
Рівненського державного
гуманітарного університету
проф. Р.М. Постолюк
«29» березня 2019 р.

**ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

для вступників на здобуття ступеня «Магістр»
на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра
інших спеціальностей

Схвалено Вченою радою психолого-природничого факультету
(Протокол № 2 від «26» лютого 2019 р.)

Голова Вченої ради психолого-природничого факультету _____ доц. В.Р.Павелків

Розробники:

проф. Р. В. Павелків
проф. В. М. Ямницький
проф. А. М. Воробйов

Рівне – 2019

Програма додаткового випробування зі спеціальності 053 «Психологія» для вступників на здобуття ступеня «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра інших спеціальностей / Р. В. Павелків, В. М. Ямницький, А. М. Воробйов. – Рівне : РДГУ, 2019. – 15 с.

Розробники:

Павелків Р. В., професор, доктор психологічних наук, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології, перший проректор РДГУ;

Ямницький В. М., професор, доктор психологічних наук, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії РДГУ;

Воробйов А. М., професор, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики РДГУ.

Рецензент:

Ставицький О.О., професор, доктор психологічних наук, професор кафедри суспільних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

Програма фахового випробування зі спеціальності 053 «Психологія» для вступників на здобуття ступеня «Магістр» на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра визначає вимоги до рівня підготовки вступників, зміст основних освітніх компетенцій, критерії оцінки відповідей вступників, рекомендовані літературні джерела та інформаційний ресурс.

Розглянуто на засіданні кафедр вікової та педагогічної психології (протокол № 2 від 26 лютого 2019 р.), практичної психології та психотерапії (протокол № 2 від 20 лютого 2019 р.) і загальної психології та психодіагностики (протокол № 2 від 19 лютого 2019 р.).

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
ЗМІСТ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ	6
1. Загальна психологія	6
1.1. Вступ у психологію	6
1.2. Розвиток психіки	6
1.3. Психологія діяльності	6
1.4. Психологія пізнавальної діяльності	7
1.5. Емоційно-вольова сфера особистості	8
1.6. Індивідуально-психічні особливості особистості	8
1.7. Особистість	9
2. Вікова психологія	9
2.1. Загальні закономірності психічного розвитку	9
2.2. Розвиток психіки у епоху раннього дитинства	10
2.3. Психічний розвиток у епоху дитинства	10
2.4. Розвиток психіки у підлітковому та юнацькому віці	11
2.5. Психічний розвиток у період зрілості та старості	11
3. Педагогічна психологія	11
3.1. Психологія навчання	11
3.2. Психологія виховання	11
3.3. Психологія педагогічної діяльності	12
4. Соціальна психологія	12
4.1. Загальні основи соціальної психології. Соціальна психологія особистості	12
4.2. Особливості внутрішньогрупової та міжгрупової взаємодії	13
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВИПУСКНИКІВ	14
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	15
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	15

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма додаткового випробування для здобуття ступеня магістра на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра інших спеціальностей розроблена на основі освітньої програми підготовки бакалаврів зі спеціальності 053 «Психологія». Обсяг знань визначається в межах діючої освітньої (освітньо-професійної) програми фахівців ступеня бакалавра інших спеціальностей з психології.

Мета фахового випробування – оцінити ступінь підготовленості та професійної компетентності вступників на ступінь магістра на основі ступеня (ОКР) бакалавра, спеціаліста, магістра інших спеціальностей.

Завдання фахового випробування:

- визначити рівень набутих знань і умінь вступників;
- перевірити здатність застосовувати знання та набуті уміння для аналізу усіх форм вияву психіки, особистості та діяльності.

Вимоги до підготовленості вступника: знання, уміння, освітній рівень

Обсяг знань визначається в межах діючої освітньої (освітньо-професійної) програми фахівців ступеня бакалавра інших спеціальностей з психології, яка включає вивчення навчальних дисциплін «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія» та «Соціальна психологія».

Вступники повинні **знати**

- теорію та історію, базові категорії загальної, соціальної, вікової, педагогічної та соціальної психології;
- сучасний стан науково-прикладних розробок у галузі психології;
- перспективні напрямки розвитку психологічної науки;
- нормативні вікові кризи,
- психологічне новоутворення вікового періоду, учіння, навчання;
- психологічні принципи, закономірності, механізми психічного розвитку людини, особливості формування психічних якостей в умовах навчально-виховного процесу;
- теоретичні підходи до вивчення психічного розвитку людини; критерії вікової періодизації;
- психологічні особливості новонароджених, немовлят, дітей, підлітків, юнацтва, дорослих та людей похилого віку;
- психологічні особливості кризових періодів психічного розвитку людини;
- центральні психологічні новоутворення кожного вікового періоду;
- специфіку діагностичної та корекційної роботи з особами різного віку;
- основні закономірності особистісного та інтелектуального розвитку індивіда під впливом навчання та виховання;
- психологічні аспекти освітньої діяльності;
- психологічні особливості учнів та педагогів;
- психологічні характеристики учбово-педагогічної взаємодії та спілкування.

Вступники повинні **вміти** :

- дотримуватися певного методологічного підходу до психологічного дослідження та аналізу психічних процесів та особистості клієнта;
- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до основних психологічних категорій, враховувати отримані знання у практичній діяльності;
- визначати основні властивості особистості, психологічні механізми детермінації її поведінки;
- враховувати індивідуальність, неповторність, внутрішній потенціал самотворення особистості;

- визначати механізми та закономірності засвоєння учнями соціокультурного досвіду, його структурування та збереження в індивідуальній свідомості учня;
- визначати зв'язки між рівнем інтелектуального і особистісного розвитку учня та формами і методами впливу на його навчання та виховання;
- визначати особливості організації та управління учбовою діяльністю учнів і вплив цих процесів на їх інтелектуальний і особистісний розвиток та учбово-пізнавальну активність;
- визначати принципи, критерії, закономірності психічного розвитку людини;
- диференціювати вікові та індивідуальні особливості психіки;
- надавати практичні рекомендації щодо подолання вікових криз особистості з урахуванням вікових відмінностей психіки;
- добирати психологічні методи та методики дослідження, враховуючи вік досліджуваного;
- визначати зв'язки між рівнем інтелектуального і особистісного розвитку учня та формами і методами впливу на його навчання та виховання.

Відповіді студентів повинні продемонструвати відповідний **освітній рівень**, а саме:

- глибину знань основних розділів психології;
- відповідність знань сучасному рівню розвитку психологічної науки;
- усвідомлення завдань практичного психолога по забезпеченню всебічного особистісного розвитку;
- загальну орієнтацію у методах психологічного дослідження та їх застосуванні у практичній роботі психолога;
- рівень оволодіння інструментарієм практичного психолога, психодіагностичними методиками, прийомами вивчення особистості в умовах виробництва, школи, сім'ї та спілкування, а також методами надання психологічної допомоги на основі отриманих діагностичних даних і за запитами клієнта.

Порядок проведення вступного випробування

Вступне випробування проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією Рівненського державного гуманітарного університету.

Допуск до вступного випробування вступників здійснюється за умов наявності аркуша результатів вступних випробувань та документа, що засвідчує особу (паспорт).

Фахове випробування проводиться в усній формі, що передбачає надання відповідей на питання екзаменаційних білетів. Вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється. Екзаменаційні білети складаються відповідно до даної програми, друкуються на спеціальних бланках за встановленим зразком та затверджуються головою приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету.

Під час фахового випробування вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань. Натомість вступнику не дозволяється користуватися сторонніми джерелами інформації (електронними, друкowanними, рукописними) та порушувати процедуру проходження фахового випробування, що може бути причиною для відсторонення вступника від вступних випробувань.

Для письмового запису відповідей на екзаменаційні завдання використовуються аркуші усної відповіді відповідного зразка. Після внесення вступником відповіді до зазначеного аркушу він ставить під нею свій підпис, що підтверджується підписами голови та екзаменаторами фахової атестаційної комісії.

Порядок оцінювання відповідей вступників, критерії оцінювання

Оцінювання відповіді вступників на вступному випробуванні здійснюється членами фахової атестаційної комісії, призначеної згідно з наказом ректора.

Оцінки відповіді кожного вступника визначаються за шкалою «склав»-«не склав».

ЗМІСТ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

1.1. Вступ у психологію

Загальна характеристика психології як науки. Особливості психології як науки та її місце у системі наук. Відмінності наукової та життєвої психології. Етапи розвитку психології: донауковий і науковий. Становлення психології як самостійної науки, створення власного категоріального апарату психології. Проблема предмету психології. Принципи класифікації галузей психології і структура сучасної психологічної науки. Інтеграція галузей, комплексне дослідження психічних явищ.

Психологія як система знань. Методологічні принципи психології. Визначення методології та її рівнів: філософського, загально-наукового, методичного. Вимоги до проведення різних етапів психологічного дослідження. Поняття про метод, методику, техніку та процедуру психологічного дослідження. Класифікація методів. Проблема достовірності і репрезентативності даних психологічного дослідження. Валідність. Види валідності.

Природничонаукові основи психології. Будова, функціонування і властивості центральної нервової системи. Загальна будова нервової системи людини. Поняття та види рецептора. Поняття аналізатора. Структура і основні поля кори головного мозку. Представництво основних психічних процесів та станів людини в корі головного мозку. Положення в центральній нервовій системі, роль та функції ретикулярної формації. Психіка та мозок: принципи та загальні механізми зв'язку. Взаємовідношення психічних явищ з роботою мозку. Анатомо-фізіологічне представництво в мозку психічних процесів та станів людини. Фізіологічні механізми, структури головного мозку і тілесні органи, які беруть участь у формуванні відчуттів. Генетичні корені психології та поведінки.

1.2. Розвиток психіки

Походження і розвиток психіки у філогенезі. Система і рівні основних форм відображення (фізичне, фізіологічне, психічне). Розвиток форм відображення дійсності. Характеристика психічного відображення.

Проблема об'єктивного критерію психіки. Історія спроб визначення межі непсихічних (допсихічних) і психічних форм існування матерії (пан-, біо-, антропо-, нейропсихізм, функціональні критерії). Гіпотеза про об'єктивний критерій психіки Типи і форми поведінки.

Стадії та рівні розвитку психіки у філогенезі (О.М.Леонт'єв, К.Е.Фабрі). Основні особливості психічної діяльності тварин на відміну від психіки людини. Друга сигнальна система.

Свідомість як вищий рівень психічного відображення. Гіпотеза про походження свідомості: роль праці та мови. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського. Засвоєння суспільно-історичного досвіду як генеральний шлях онтогенезу людського індивіду. Закономірності і динаміка розвитку психіки дитини в онтогенезі. Вікова періодизація.

1.3. Психологія діяльності

Діяльність. Визначення діяльності. Співвідношення понять "діяльність", "поведінка" та "активність". Специфіка людської діяльності. Основні атрибути діяльності. Структура діяльності. Поняття дії, операції та засобів здійснення діяльності. Мотивація діяльності. Внутрішні та зовнішні компоненти діяльності, взаємопереходи між ними. Основні поняття і принципи теорії діяльності (О.М.Леонт'єв). Визначальна роль діяльності у розвитку свідомості. Освоєння діяльності. Збільшення (зменшення) одиниць діяльності. Уміння як сукупність знань і навичок. Характеристика, види навичок і етапи їх формування. Структура і взаємодія навичок. Звички і їх роль у поведінці людини. Походження внутрішньої психічної діяльності із зовнішньої практичної (інтеріоризація). Екстеріоризація та її роль в контролі психічних процесів. Види людської діяльності.

Спілкування як діяльність. Розвиток спілкування в онтогенезі. Функції спілкування. Проблема співвідношення спілкування і діяльності. Спілкування як самостійний вид діяльності і його вплив на психічний розвиток. Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як взаємодія. Спілкування як сприймання, розуміння і оцінка соціальних об'єктів. Специфічні риси і механізми соціальної перцепції.

Психологічна характеристика ігрової діяльності. Розвиток особистості дитини у грі. Виникнення гри на певному етапі розвитку цивілізації. Гра як підготовка дітей до життя у суспільстві і праці. Теорії гри. Види гри. Розвиток форм гри в онтогенезі. Будова гри (тема, сюжет, ролі, ігрові дії, ігровий матеріал, рольові відношення, реальні відносини).

Психологічна характеристика учбової діяльності. Процес учіння як теоретична і прикладна проблема психології. Структурні компоненти учіння. Мотивація учіння. Види навчальних мотивів. Закономірні зміни в мотивації учіння, зумовлені віковими особливостями дитини. Шляхи формування внутрішньої мотивації учіння. Навчання, його цілі. Проблема взаємозв'язку навчання і розвитку. Поняття про актуальний рівень і "зону найближчого розвитку". Орієнтація на "зону найближчого розвитку" і сензитивні періоди як умова оптимізації процесу навчання. Сучасні теорії учіння і навчання (Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, П.Я.Гальперін, К.Роджерс та інші)

Психологічна характеристика трудової діяльності. Розвиток особистості в процесі праці. Психологічні ознаки праці. Зародження і розвиток елементів праці в предметній діяльності, грі і навчанні. Мотиви трудової діяльності. Проблема визначення "професійної відповідності". Вміння та навички як структурні елементи діяльності. Утворення вмій та навичок. Моторні вміння та навички. Пізнавальні вміння та навички: перцептивні, мнемічні, інтелектуальні, орієнтувальні. Практичні вміння та навички. Поняття звички та її місце в структурі діяльності.

1. 4. Психологія пізнавальної діяльності. Діагностика і прийоми розвитку

Загальна характеристика пізнавальних процесів. Характеристика пізнавальних процесів як індивідуальна якість. Фактори розвитку пізнавальних процесів.

Відчуття. Уявлення про відчуття. Походження відчуттів. Види відчуттів. Значення відчуттів в житті людини. Фізична характеристика середовища, яке породжує відчуття. Різноманітність відчуттів і відображення багатства важливих для людини властивостей середовища, в якому вона живе.

Природа відчуттів. Рецепторна теорія відчуттів. Фізіологічні механізми відчуттів. Філогенез та онтогенез відчуттів. Феноменологія відчуттів. Загальні закономірності відчуттів. Поняття чутливості, абсолютного і відносного порогів відчуттів. Взаємодія відчуттів як зміна чутливості одного аналізатора під впливом стану іншого.

Сприймання. Сприймання як активний процес побудови перцептивного образу за допомогою перцептивних дій. Природа сприймання: філогенез та онтогенез сприймання. Сприймання і механізми роботи мозку. Рівні перцептивної діяльності. Послідовність перцептивних актів, включених у процес сприймання. Основні властивості образу сприймання. Феноменологія сприймання.

Пам'ять. Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті і діяльності людини, в навчанні, вихованні, спілкуванні з людьми. Теорії пам'яті. Процеси і закономірності пам'яті. Феноменологія пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті, їх якісні та кількісні характеристики. Онтогенез пам'яті.

Мислення. Поняття про мислення. Види мислення. Логічні операції мислення. Основні процеси мислення. Визначення понять. Класифікація людей за типами мислення. Типи теорій мислення. Різні підходи до розвитку мислення. Групові форми роботи, що стимулюють розвиток мислення. Техніка "брейнстормінгу". Поняття творчого мислення, його особливості та умови продуктивності. Фактори, які сприяють та перешкоджають творчому мисленню людини. Поняття інтелекту. Тести інтелекту. Коефіцієнт інтелекту. Стійкість та мінливість показників інтелектуального розвитку, неоднозначність їх зв'язку з

професійними досягненнями людини.

Уява і творчість. Поняття про уяву. Види уяви та їх особливості. Роль уяви в житті людини. Основні функції уяви. Поняття про творчість. Будова та функції механізму творчості. Поняття механізму. Продукти творчості: відкриття, винахід, нові художні образи, художні твори. Зв'язок процесу творчості з уявою.

Мова та мовлення. Значення мовлення в житті людини, в її психології та поведінці. Мовлення як засіб спілкування (комунікації) і узагальнення (мислення). Види мовлення, їх призначення. Відмінності між мовою та мовленням. Теорії засвоєння мовлення і розвитку мовлення. Проблема вродженого та набутого в людському мовленні. Досвід навчання тварин людському мовленню. Значення слова як одиниці мислення та мовлення. Особливості початкового періоду розвитку мислення і мовлення дитини. Егоцентричне мовлення дитини як проміжна форма між внутрішнім та зовнішнім мовленням. Становлення та функціонування дитячого мовлення, розвиток його граматичних структур та комунікативних функцій. Механізми засвоєння мовлення дитиною.

Увага. Особливості уваги як психічного процесу та стану людини. Властивості уваги. Функції уваги. Види уваги. Роль уваги у сприйманні, пам'яті, мисленні, різних видах діяльності і спілкування людини.

1.5. Емоційно-вольова сфера особистості

Воля. Воля та її основні ознаки. Значення волі в житті людини, в організації та регуляції її діяльності та спілкування. Первинні, вторинні та третинні вольові якості особистості. Вольова регуляція поведінки як наділення її більш високим змістом. Зв'язок вольової регуляції з мотивацією діяльності. Рефлексія та воля. Основні напрямки розвитку волі. Воля та формування вищих психічних функцій людини. Становлення і закріплення свідомої регуляції вчинків як важливий етап у розвитку волі. Виховання у дітей вольових якостей особистості.

Емоції. Поняття про емоції. Значення емоцій в житті людини. Основні функції емоцій. Класифікація та види емоцій. Параметри для оцінювання емоційних процесів та станів: інтенсивність, тривалість, глибина, усвідомлюваність, походження, умови виникнення та зникнення, дія на організм, динаміка розвитку, спрямованість, спосіб вираження та нейрофізіологічна основа. Теорії емоцій. Зв'язок емоцій та потреб людини. Індивідуальна своєрідність емоцій та почуттів. Розвиток емоційно-особистісної сфери у людини.

Мотивація. Поняття мотиву та мотивації. Співвідношення диспозицій (мотивів), потреб та мети. Загальна побудова мотиваційної сфери людини. Основні параметри, за якими оцінюється ступінь розвинутості мотиваційної сфери. Поняття про мотивацію як про свідомий та несвідомий процес. Основні напрямки дослідження мотивації. Мотивація, самооцінка та рівень домагань. Мотив влади, його прояви. Індивідуальні відмінності в мотивації влади. Поведінка людей з різними мотивами в експериментальних ситуаціях типу "дилема в'язня". Мотивація просоціальної поведінки. Альтруїзм та емпатія як мотиви. Мотивація агресивності та фрустрація.

1.6. Індивідуально-психічні особливості особистості

Темперамент. Поняття про темперамент. Види темпераменту. Темперамент та основні властивості нервової системи людини. Психологічна характеристика темпераменту, прояви його основних властивостей. Поняття індивідуального стилю діяльності. Індивідуальний стиль діяльності як результат пристосування вроджених властивостей нервової системи людини та інших анатомо-фізіологічних здібностей організму до вимог тієї чи іншої діяльності. Зв'язок темпераменту з основними властивостями особистості. Темперамент та вчинки. Темперамент та характер. Темперамент та здібності людини.

Характер. Загальне уявлення про характер. Характер та темперамент людини. Місце характеру в загальній структурі особистості. Риси характеру та інші риси особистості. Характер та захисні механізми. Загальні підстави для побудови типології характерів.

Типології характерів. Витоки людського характеру. Становлення характеру. Проблема перевиховання характеру. Характер та воля людини. Характер та мотивація поведінки.

Здібності. Загальне уявлення про здібності. Класифікація здібностей людини. Загальна теорія здібностей. Здібності у структурі особистості. Показники здібностей. Здібності, задатки та індивідуальні відмінності людей. Властивості нервової системи як задатки для розвитку елементарних динамічних здібностей. Міжстатеві індивідуальні відмінності в задатках і здібностях. Природні передумови здібностей. Актуальні та потенційні здібності. Альтернативні концепції походження здібностей. Механізми формування та розвиток здібностей. Етапи розумового розвитку дитини і підлітка. Здібності та вікова сенситивність. Особливості вищих людських здібностей. Здібності, інтелектуальний розвиток та творчі можливості. Здібності, талант та геніальність.

1.7. Особистість

Поняття особистості. Теорії особистості в психології. Людина як індивід, особистість, індивідуальність. Структура індивіду. Походження ознак індивідуальності. Проблема визначення особистості та її структури; співіснування великої кількості різних визначень як наслідок багатогранності феномену особистості. Основні історичні періоди вивчення особистості. Класифікація сучасних теорій особистості, її підстави. Безпосередність зв'язку між методом вивчення особистості та теоретичними поглядами його автора.

Особистісний розвиток. Суспільна природа особистості. Становлення особистості у спільній діяльності і спілкуванні. Соціальне середовище як "поле значень" (О.Леонтьєв) і його вплив на особистісний розвиток. Перше народження особистості. критерії розвиненої особистості (Л.Божович). Свідомий розвиток особистості. Проблема періодизації особистісного розвитку (концепції К.Юнга, Е.Еріксона, Д.Ельконіна). Аномальний розвиток особистості: причини, можливості, запобігання і корекції. Діалектична єдність розвитку і сталості особистості. Особистість як системність індивіду.

Характеристики особистості. Спрямованість особистості. Поняття про мотивацію. Потреба як головний мотиваційний фактор. Класифікація потреб. Загальна будова мотиваційної сфери людини. Поняття про мотив, ціль. Ціннісні орієнтації. інтерес як мотив. Характеристики мотиваційної сфери: розвиненість, гнучкість, ієрархізованість. Полімотивація діяльності. Мотиваційний конфлікт. Психологічні теорії мотивації. Сучасні напрями досліджень мотивації ідеали і переконання. Світогляд особистості. Я-концепція: визначення і функції. Компоненти і складові Я-концепції. Самосвідомість, її функції: компоненти самосвідомості та їх розвиток в онтогенезі. Самооцінка. Особливості самооцінки на різних вікових етапах. Рівень домагань. Фрустрація. Тривожність. Локус-контроль і локус-оцінка. Деадаптація. Психологічний захист. Механізми захисту у дітей. Методи вивчення Я-концепції. Можливості розвитку самосвідомості і зміни самооцінки. Гармонійна і дисгармонійна особистість.

Особистість у системі міжособових відносин. Поняття про групу. Класифікація груп. Референтна група. Соціальнопсихологічний розвиток групи. Людина і група. Впливи групи на особистість і особистості на групу. Природа лідерства, рольова диференціація лідерства. Позиція особистості у групі (соціальна роль, статус). Шляхи покращення соціальнопсихологічного клімату у групі. Сім'я як мала група. Вплив особливостей сімейного виховання на розвиток особистості, дитини. Методи вивчення міжособистісних відносин.

2. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

2.1. Загальні закономірності психічного розвитку

Вікова психологія як наука. Визначення предмета вікової психології. Основні завдання вікової психології. Зв'язки вікової психології з іншими науками. Вікова психологія в структурі підготовки майбутнього педагога.

Методи вікової психології. Спостереження та його види. Експериментальні методи. Психолого-педагогічний експеримент. Близнюковий метод. Аналіз продуктів діяльності. Методи опитування. Тестування. Соціометрія.

Поняття про розвиток. Основні категорії, що відносяться до розвитку: ріст, дозрівання, диференціація, наслідня, імпринтинг, соціалізація. Рушійні сили розвитку. Розвиток та саморозвиток. Фактори розвитку: спадковість, середовище, активність. Умови психічного розвитку.

Проблема періодизації розвитку в психології. Пошук підстав для виділення етапів розвитку в історії науки (С. Холл, А.П. Блонський, З. Фрейд, Ж. Піаже, Л. Кольберг, Л.С. Виготський, Е. Еріксон). Періодизація Д.Б. Ельконіна. Стабільні та кризові періоди розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Поняття про провідну діяльність. Центральне новоутворення кожного етапу.

Нерівномірність психічного розвитку. Поняття про сензитивні періоди. Категорія віку. Проблема акселерації розвитку.

2.2. Розвиток психіки у епоху раннього дитинства

Характеристика періоду новонародженості. Новонародженість як критичний період. Вроджені форми психіки. Поява індивідуального психічного життя як центральне новоутворення новонародженості.

Характеристика немовлячого віку. Межі віку. Соціальна ситуація розвитку. Розвиток сенсорики та моторики в немовлячому віці. Розвиток форм спілкування мови та мовлення в немовлячому віці. Розвиток розуміння мови та мовлення в немовлячому віці. Особливості емоційного життя немовляти. Криза першого року життя. Основне новоутворення немовлячого віку.

Характеристика умов розвитку в ранньому віці. Межі віку. Соціальна ситуація розвитку. Предметна гра як провідна діяльність дитини раннього віку.

Особливості пізнавальної сфери дитини раннього віку. Сприймання як провідна функція на даному етапі розвитку. Пам'ять як впізнавання в ранньому віці. Розвиток наочно-дійового мислення. Поява знаково-символічної функції свідомості.

Особливості соціального життя дитини раннього віку. Ситуативно-ділова та позаситуативно - пізнавальна форми спілкування. Потреба у співробітництві з дорослими. Оволодіння елементарними нормами поведінки. Перші моральні почуття.

Криза трьох років. Динаміка соціальної ситуації розвитку в ранньому віці. Основні симптоми кризи 3 років. Конструктивне значення кризи трьох років. Розвиток самосвідомості.

2.3. Психічний розвиток у епоху дитинства

Загальна характеристика розвитку в дошкільному віці. Межі віку. Соціальна ситуація розвитку. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Структура гри. Види гри.

Розвиток пізнавальної сфери дошкільника. Особливості уяви. Розвиток наочно-ділового та наочно-образного мислення. Особливості розвитку уваги та пам'яті.

Особистісний розвиток дошкільника. Перебудова мотиваційної сфери. Зростання довільності поведінки. Особливості розвитку самопізнання, самооцінки, саморегуляції. Поява елементів соціальної та особистісної рефлексії. Оволодіння морально-етичними нормами.

Психологічна готовність до шкільного навчання. Криза 6-7 років та її основні новоутворення. Компоненти психологічної готовності до шкільного навчання. Діагностика психологічної готовності до навчання в школі.

Загальні умови розвитку в молодшому шкільному віці. Формування учбової діяльності як провідної в молодшому шкільному віці. Основні новоутворення віку: довільність, внутрішній план дій, рефлексія.

Розвиток пізнавальних процесів в молодшому шкільному віці.

Особистісний розвиток молодшого школяра. Формування мотиваційно-потребової сфери. Особливості розвитку самосвідомості молодшого школяра. Моральний розвиток.

Особливості соціальних взаємин в молодшому шкільному віці: спілкування з дорослими та однолітками.

2.4.Розвиток психіки у підлітковому та юнацькому віці

Основні лінії та задачі розвитку в підлітковому віці: пубертатний розвиток, когнітивний розвиток, соціалізація, становлення ідентичності. Проблема визначення меж підліткового віку. Підліткова криза. Проблема визначення провідного виду діяльності в підлітковому віці.

Особливості пізнавальної сфери підлітка. Формування теоретичного мислення та системи інтелектуальних, професійно-орієнтованих інтересів.

Особистісний розвиток в підлітковому віці. Види дорослості. Становлення самосвідомості: самопізнання, самооцінка, саморегуляція в підлітковому віці.

Проблема визначення меж юнацького віку. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Розвиток інтелектуальної сфери. Формування світогляду. Пошуки сенсу життя в юності.

Особливості особистісного розвитку юнака. Формування самосвідомості. Усвідомлення себе в часі. Спрямованість у майбутнє. Особистісне та професійне самовизначення. Соціальна активність в юнацькому віці.

Проблеми спілкування з дорослими та однолітками. Проблема «батьків і дітей». Любов, почуття приналежності та пошуки інтимності в ранньому юнацькому віці.

2. 5. Психічний розвитку період зрілості та старості

Загальна характеристика періодів молодості, зрілості, старості. Проблема виділення періодів розвитку дорослої людини. Завдання, ресурси та кризи розвитку. Проблеми старіння. Біологічні аспекти геронтогенезу. Психологічне переживання старіння та старості. Зміна часової перспективи.

3. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

3. 1. Психологія навчання

Поняття про учіння та навчання. Співвідношення понять «учіння» та «навчання».

Учбова діяльність як одна з форм учіння. Структура учбової діяльності: мотивація, учбова задача, учбові дії, контроль та самоконтроль, оцінка та самооцінка. Процес засвоєння як зміст учбової діяльності. Формування основних структурних компонентів учбової діяльності. Особливості учбової діяльності. Особливості учбової діяльності на різних вікових етапах. Учбова діяльність підлітків. Учбова діяльність старшокласників. Розвиток уміння самостійно вчитись. Поняття про механізми самоуправління учбовою діяльністю. Неуспішність, її причини та методи корекції.

Навчання та його психологічні механізми. Основні принципи розвивального навчання. Класифікація навчання: теоретичне навчання, практичне навчання, образне, емоційне, етичне та естетичне навчання. Зворотній зв'язок в процесі навчання. Індивідуальний підхід в процесі навчання.

Управління процесом навчання. Особистісно-орієнтований підхід до процесу навчання.

3.2. Психологія виховання

Предмет та основні завдання психології виховання. Особистісно-орієнтоване виховання, його методологічні принципи.

Виховання як формування цілісної особистості. Формування моральної свідомості та поведінки.

Психологічні механізми виховання: переконання, навіювання, наслідування. Психолого-педагогічні прийоми виховання. Критерії та показники вихованості. Поняття про мораль та моральність.

Особливість виховання на різних вікових етапах.

3.3. Психологія педагогічної діяльності

Поняття про педагогічну діяльність та її рівні. Мотивація педагогічної діяльності. Педагогічні здібності та їх структура. Педагогічні уміння. Стили педагогічної діяльності. Педагогічне спілкування. Психологічна культура майбутнього вчителя.

4. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

4.1. Загальні основи соціальної психології. Соціальна психологія особистості

Соціальна психологія як наука. Предмет і завдання соціальної психології, її структура, функції та категорії. Виникнення та становлення соціальної психології як науки. Експериментально-прикладний та експериментальний етапи у розвитку соціальної психології. Розвиток соціальної психології за рубежом: головні теоретичні напрями. Становлення і розвиток вітчизняної соціальної психології. Методологічні основи соціально-психологічного дослідження. Основні методи соціально-психологічних досліджень.

Проблема особистості в соціальній психології. Поняття особистості в соціальній психології. Особливості взаємозв'язку особистості і суспільства. Соціально-психологічні теорії особистості. Проблема соціалізації індивіда. Сутність соціалізації, її стадії, інститути та механізми. Проблема вікових криз та соціалізація. Поняття статусу та ролі в соціальній психології. Основні складові статусу особистості. Позиція особистості як інтегральна система вибіркового стосунків особистості. Соціальні установки. Взаємний вплив соціальних установок та поведінки. Зміна соціальних установок. Соціально-психологічна компетентність особистості.

Гендерні та культурні детермінанти соціальної поведінки особистості. Поняття гендеру в соціальній психології. Відмінність та подібність статей. Статеві-рольові параметри особистості. Поняття гендерної ролі. Основні концепції гендера. Гендерна соціалізація. Провідні чинники гендерної соціалізації. Гендерна ідентичність. Відмінності у світосприйманні та чутливості. Мотиваційна сфера чоловіка і жінки. Гендерні відмінності у невербальній комунікації. Рівноцінність особистісного розвитку статей. Гендерні стереотипи, їх вплив на процес комунікації. Прикладні аспекти гендерної психології. Вплив культури та епохи на гендерні ролі. Вплив культури на соціальні стосунки.

Я-концепція як детермінанта соціальної поведінки особистості. Поняття „Я-концепції” в соціальній психології. Структурні компоненти Я-концепції. Основні фактори та механізми формування Я-концепції. Теорії самосприйняття та самоатрибуції. Ефект переоцінки. Прогнозування власної поведінки. Самосвідомість особистості як чинник самовизначення у групі. Я-концепція та персоніфікація. Поняття набутої безпомічності. Поняття самоефективності. Локус контролю. Теорія унікальності „Я”. Схильність на користь власного Я: мотивація самоповаги, нереалістичний оптимізм. Теорії самопрезентації та саморозкриття. Самовиправдання та збереження власної самооцінки.

Міжособистісна аттракція: близькість, симпатія, дружба, кохання. Поняття міжособистісної аттракції. Основні передумови аттракції. Почуття як системи поведінки. Соціальний контроль над почуттями. Поняття дружби. Зовнішня привабливість і симпатія. Стандарти краси. Теорії міжособистісної аттракції. Підтримання близьких стосунків. Визначення кохання. Трьохкомпонентна теорія кохання. Розрив близьких стосунків. Процес та переживання розриву.

Соціальні упередження та агресивна поведінка. Упередження як соціально-психологічний феномен. Визначення упередження, стереотипізації та дискримінації. Соціальні, емоційні та когнітивні джерела упереджень.

Поняття та основні теорії агресії. Ситуативні та диспозиційні детермінанти агресії. Масова культура та агресія. Соціальні ситуації, що підвищують агресивність: фрустрація, пряма провокація, наслідування. Вплив культурних факторів на рівень агресії. Шляхи запобігання та послаблення агресії.

Альтруїзм та просоціальна поведінка особистості. Проблема альтруїзму та просоціальної поведінки в соціальній психології. Основні теорії альтруїстичної поведінки: еволюційна теорія, теорії соціального обміну та соціальних норм. Диспозиційні та ситуативні детермінанти. Ефект кількості свідків. Гендерні та культурні детермінанти просоціальної поведінки. Соціалізація альтруїзма.

Прикладні аспекти соціальної психології. Особливості прикладних досліджень у соціальній психології. Прикладна соціальна психологія у сфері освіти і науки. Соціальна психологія і охорона здоров'я: стрес і здоров'я людини, шляхи подолання стресу. Соціальна психологія та управління. Соціальна психологія і закон.

4. 2. Особливості внутрішньогрупової та міжгрупової взаємодії

Проблема спілкування в соціальній психології. Комунікативна сторона спілкування. Спілкування як феномен соціальної психології. Основні характеристики спілкування. Особистість у контексті спілкування. Види спілкування. Структура спілкування як проблема психології. Характеристика функцій спілкування. Розвиток спілкування в онтогенезі. Сутність міжособистісної комунікації. Структура та засоби комунікації. Психологічні особливості вербальної та невербальної комунікації. Труднощі спілкування. Деформації спілкування. Бар'єри спілкування.

Інтерактивна та перцептивна сторона спілкування. Поняття інтеракції. Різновиди взаємодії. Форми поведінки особистості у міжособистісній взаємодії. Взаємодія і міжособистісний вплив. Поняття маніпуляції. Поняття соціальної перцепції. Формування першого враження про партнера. Проблема точності сприйняття партнера. Ефекти міжособистісного сприйняття. Механізми міжособистісного сприймання.

Соціальна психологія груп. Поняття групи. Сутнісні ознаки малої групи. Основні підходи та напрями вивчення малої групи. Класифікація груп. Процес входження особистості в групу. Структура взаємовідносин у малій соціальній групі. Культура первинних груп. Проблема соціального контролю.

Динамічні процеси у групах. Поняття групової динаміки. Концепції і моделі розвитку малої групи. Механізм групової динаміки. Психологічні умови і фактори виникнення групи. Групові норми і нормативна поведінка. Дослідження нормативного впливу групової більшості. Феномен групового тиску. Дослідження феномену конформізму в соціальній психології. Конфліктність та конформізм. Вплив меншості на групу. Проблема групової згуртованості. Лідерство і керівництво в малих групах. Теорії походження лідерства і керівництва. Стили лідерства і керівництва. Проблема прийняття групового рішення. Групові деформації. Явища групової поляризації. Етапи прийняття рішення.

Конфлікти. Причини виникнення та шляхи розв'язання. Проблема конфлікту у соціальній психології. Історія вивчення проблеми конфлікту. Класифікація конфліктів. Функції конфліктів. Динамічна структура конфлікту. Етапи перебігу конфлікту. Стратегії поведінки особистості в міжособистісному конфлікті. Шляхи розв'язання конфліктів. Корекція та керування конфліктом.

Психологія великих соціальних груп і масових явищ. Психологічні характеристики великих соціальних груп. Головні ознаки великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп. Соціально-психологічна характеристика етнічних та релігійних спільнот. Поняття національної ментальності. Психологічні особливості українського національного характеру. Психологія масових явищ. Психологічні особливості великих стихійних груп. Соціально-психологічна сутність натовпу. Підходи до класифікації натовпу. Психологічна характеристика масових способів впливу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ВИПУСКНИКІВ

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за шкалою. «склав»-«не склав»

Виділені такі рівні компетентності.

I рівень – початковий. Відповіді вступника на теоретичні питання елементарні, фрагментарні, зумовлюються початковими уявленнями про сутність психолого-педагогічних та методичних категорій. У відповідях на практичні та творчі завдання вступника не виявляє самостійності, демонструє невміння аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає глибокі знання з педагогіки, психології та методик дошкільної освіти, ерудицію, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його уміння адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні педагогічні ситуації тощо.

**Таблиця відповідності
рівнів компетентності шкалі оцінювання
відповідей вступників під час додаткового фахового випробування**

Рівень компетентності	Національна шкала оцінювання
Початковий відповіді вступника невірні, фрагментарні, демонструють нерозуміння програмового матеріалу в цілому.	Не склав
Середній відповіді вступника визначаються розумінням окремих аспектів питань програмного матеріалу, але характеризується поверховістю та фрагментарністю, при цьому допускаються окремі неточності у висловленні думки.	Склав
Достатній відповіді вступника визначаються правильним і глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу, але при цьому допускаються окремі неточності не принципового характеру.	
Високий відповіді вступника визначаються глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу.	

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Андреева Г. М.** Соціальна психологія: Учеб. для вузов / Г. М. Андреева. – М. : МГУ, 2002. – 420 с.
2. **Галян І. М.** Психодіагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. М. Галян. – К. : Академвидав, 2009. – 463 с. - (Альма-матер).
3. **Вікова психологія** : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Сергеевкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека; М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : ЦУЛ, 2012. – 375 с
4. **Вікова та педагогічна психологія** : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
5. **Вікова та педагогічна психологія:** навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 2-е вид. допов. – К. : Каравела, 2008. – 399 с. – (Вища освіта в Україні).
6. **Дрозденко К. С.** Загальна психологія у практичному вимірі: підручник / К. С. Дрозденко. – К. : ВД „Професіонал”, 2007. – 608 с.
7. **Кутішенко В. П.** Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Кутішенко В. П. ; М-во освіти і науки України ; Ін-т соц. роботи та упр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 128 с
8. **Максименко С. Д.** Загальна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Д. Максименко. – Вид. 3-тє, переробл. та допов. – К. : ЦУЛ, 2008. – 271 с.
9. **Москаленко В. В.** Соціальна психологія / В. В. Москаленко. – К. : ЦНЛ, 2005. – 624 с.
10. **М'ясоїд П. А.** Загальна психологія / П. А. М'ясоїд. – К. : Відродження, 1998. – 479 с.
11. **Немов Р. С.** Психологія: переклад з рос. м. / Р. С. Немов. – Рівне, 2002.
12. **Орбан-Лембрик Л. Е.** Соціальна психологія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 446 с.
13. **Павелків Р. В.** Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків. – К.: Кондор, 2011. – 468 с.
14. **Павелків Р. В.** Загальна психологія. Підручник / Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2013. – 576 с.
15. **Пальм Г. А.** Загальна психологія / Г. А. Пальм. – Львів: Каменяр, 2009.
16. **Поліщук В. М.** Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Поліщук ; М-во освіти і науки України, Глухів. Нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. – Суми : Університетська книга, 2010. – 351 с
17. **Швачко О. В.** Соціальна психологія / О. В. Швачко. – К. : Вища школа, 2002. – 111 с.
18. **Шибутани Т.** Соціальна психологія / Т. Шибутани. – Ростов-на Дону: Феникс, 2002. – 554 с.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

1. <http://univer.nuczu.edu.ua>
2. <http://stud.com.uau>
3. <http://www.info-library.com.ua>
4. <http://westudents.com.ua>
5. <https://pidruchniki.com.ua>
6. <https://samorozvytok.info>
7. <https://padaread.com.ua>
8. <https://textbook.com.ua>
9. <https://psychologiya.com.ua>
10. <https://psychologiya.org.ua>
11. <https://subject.com.ua>